

069(497.11)"2023"(047)

Делфина РАЈИЋ
историчар уметности, музејски
саветник и директор Народног
музеја у Чачку
delfinarajic@gmail.com

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ НАРОДНОГ МУЗЕЈА ЧАЧАК ЗА 2023. ГОДИНУ

Народни музеј у Чачку је током 2023. године наставио традицију истрајног рада у својој основној делатности прикупљања, чувања, научне обраде и излагања предмета и покретних културних добара у вези са културном, историјском и уметничком прошлошћу чачанског краја. План рада реализовало је шеснаест радника, а њиховим радом управљао је директор у сарадњи са Управним одбором. О правно-финансијским пословима бринуле су заједничке службе за све установе културе у Чачку.

Настављена је пракса припреме и излагања студијских изложби Музеја која омогућава попуњавање збирки, као и пракса организовања гостујућих изложби са најразличитијом тематиком, али и одржавања предавања запослених стручњака Музеја у Чачку у установама и факултетима у Србији.

Посебан сегмент рада представља садржај сајта Народног музеја у Чачку. Његово редовно ажурирање, атрактиван дизајн, анимације, фотографије и текстови привлаче бројну интернет публику.

Зграда Музеја и опрема

Радни простор и депои Музеја смештени су у половини зграде Старог начелства (Начелство округа чачанског), а простор за сталну поставку у Конаку господара Јована Обреновића, који су категорисани

као непокретна културна добра од великог значаја.

У управној згради је, услед недостатка простора, онемогућено проширење рада свих одељења, а нарочит проблем представља смештај предмета.

У току године набављени су један лаптоп рачунар и опрема за озвучење. Због повећањеног обима посла археолошких ископавања купљени су нови оптички инструмент Leica NA320 са стативом и нова телескопска летва.

Дигитализација музејских збирки

Историјски музеј Србије са Музејом Војводине, а у сарадњи са Министарством културе и информисања, започео је током 2018. године реализацију пројекта дигитализације покретног наслеђа, односно имплементирања информационог система у те сврхе.

Примена овог информационог система настављена је у Музеју у Чачку и током 2023. године кроз администрирање, ажурирање и бекаповање података, односно уношење дигиталних записа у јединствени информациони систем.

ПАЛЕОНТОЛОШКО ОДЕЉЕЊЕ

Палеонтолошко одељење Народног музеја у Чачку је током 2023. године обављало следеће активности:

Организовање гостујуће изложбе „Прича о накиту“ у Галерији Музеја Старе Херцеговине у Фочи

Изложба Народног музеја Чачак „Прича о накиту“ отворена је на Видовдан, 28. јуна, у Галерији Музеја Старе Херцеговине у Фочи и посетиоцима је била доступна до 1. августа 2023. године. Изложбу су отвориле директорка Музеја Старе Херцеговине Душанка Станковић и директорка Народног музеја Чачак Делфина Рајић. Посетиоци су били у прилици да виде најстарије предмете које је праисторијски човек користио у сврху украшавања, а који се чувају у Палеонтолошкој збирци Народног музеја Чачак.

Макроскопска анализа предмета који се чувају у Палеонтолошкој збирци

У оквиру Палеонтолошке збирке налазе се најстарији предмети фонда Народног музеја у Чачку. Збирка је диференцирана на фосилни материјал бескичмењака, кичмењака, палеофлористички и минералско-петролошки материјал. Палеонтолог редовно врши макроскопску анализу предмета у циљу њихове стабилности у депоима.

Едукативни рад

Као и претходних година палеонтолог је сарађивао са предшколским установама и школама чачанског краја и тиме допринео подизању свести у вези са значајем и вредностима културног наслеђа. Као сарадник радо се одазива и подржава све пројекте који се базирају на едукацији деце, да би им се на што интересантнији начин приближиле културно-историјске знаменитости нашег града и околине и истакле природне лепоте, значајни геоморфолошки облици и локалитети нашег краја.

Теренска истраживања

Што се тиче теренских истраживања, палеонтолог Биљана Чкоњевић је у 2023. години обишла Овчарско-кабларску клисуру са колегама из Природњачког музеја др Биљаном Митровић, Сањом Алибурић и

др Александром Луковићем, ради утврђивања палеонтолошких локалитета и сагледавања доступности за даља истраживања. Том приликом посетили су и Природњачки центар у Овчар Бањи.

ОДЕЉЕЊЕ ЗА АРХЕОЛОГИЈУ

Збирке и археолошки материјал

Комплетирана је документација са археолошких ископавања обављених током 2022. године на локалитету Двориште Музеја у Чачку.

Током године настављен је рад на монографији о резултатима археолошких истраживања на локалитету Двориште Гимназије у Чачку. Завршени су послови антрополошке и фаунистичке анализе грађе и њихове интерпретације. Резултати зоолошке анализе представљени су на скупу у Загребу.

Настављена је конзервација гвоздених фрагмената точкова двоколице из хумке 1 са локалитета Умке у Атеници (инв. бр. I 149), који обавља конзерватор Милан Чоловић из Београда. Услед комплексног стања предмета, конзервација ће трајати и током 2024. године.

У сарадњи са кустосом збирке дизајнер С. Грбовић израдио је дигитални модел коња са опремом, на коме су реконструисане гвоздене жвале из хумке 1 у Атеници.

Комплетирана је анимирана 3Д реконструкција двоколице из хумке 1 у Атеници и постављена на монитор у сталној поставци Музеја, где се приказују видео садржаји о кнежевским тумулима у Атеници. Поред тога, постављена је и на јутјуб канал Атеница – Умке - <https://www.youtube.com/watch?v=EraTmzqZa4k>.

Завршен је велики део стручне обраде покретних налаза из овогодишње кампање археолошких ископавања у дворишту Музеја.

Др Ксенија Ђукић је комплетирао анализу хуманог остеоолошког материјала из кнежевских тумула у Атеници.

Дигитализована је и припремљена за публикување археолошка грађа са

праисторијског насеља на локалитету Катића пут у Прељинској Балози.

Марта 2023. године Народни музеј у Чачку је потписао уговор са Институтом Макс Планк за еволуциону антропологију из Лајпцига. Уговорени су обрада и анализа антрополошког материјала гвозденог доба из Мојсиња и Мрчајеваца. Почетком октобра др Наташа Шаркић је обрадила сав расположиви материјал са ових локалитета који ће током наредне године бити лабораторијски анализиран и објављен у сарадњи Катариниом Дмитровић, Д. Хајлман и Наташом Шаркић.

Очишћена су два епиграфска споменика из античке збирке (А II 25 и А II 30) који се налазе у сталној поставци. Конзерваторски третман извршио је препаратор Дејан Петровић.

У делу сталне поставке која се односи на археолошки локалитет Градина на Јелици, направљена су два стаклена звона како би се употпунио део поставке посвећен том локалитету, а изложено је и пет керамичких амфора. У реализацији су учествовали препаратор Дејан Петровић и домар Дејан Аџемовић.

У Музеј је пренет римски капител из Пријевора, а препаратор Дејан Петровић је извршио третман чишћења. Капител је случајни налаз.

За потребе изложбе *На Јелици беше њраг* фотографисани су одабрани предмети који су приказани у 3Д технологији.

За потребе израде едукативно-анимираног филма *Римски времјелов* уступљени су, ради снимања у 3Д технологији, одабрани предмети са локалитета Римске терме Ненаду Јончићу (Археолошка дата), а у исте сврхе, односно за потребе приказивања у време-плову, снимљени су епиграфски споменици из музејске збирке.

Римске терме

Римске терме су ове године два пута чишћене и у више наврата биле су предмет интересовања, па је тако за децу из Предшколске установе „Моје детињство”,

средњошколце из Техничке школе, као и учеснике стручног скупа „Педагози у музеју”, организовано стручно вођење.

Презентација археолошке грађе

У сарадњи са фондацијом „Неозоик“ завршен је промотивни видео о значају Атенице и новијим резултатима анализа, који је објављен на youtube платформи (<https://www.youtube.com/watch?v=6fwi4vPMHS8>).

Током године више пута су путем ТВ и штампаних медија презентовани резултати ископавања на локалитету Двориште Музеја у 2023. години.

Уређене су три инфо-табле у дворишту Музеја, на којима су објављени досадашњи резултати археолошких ископавања на овом изузетном локалитету.

Крајем новембра у ОШ „Данило Киш“ у Београду одржана је едукативна радионица о резултатима археолошких ископавања у дворишту Музеја и промовисана едукативна публикација „Испод града град“ у издању НМЧ.

Снимљена је виртуелна 360° тура кроз археолошка ископавања у дворишту Музеја. Са пригодним текстовима на српском и енглеском језику, који објашњавају поједине теренске ситуације, објављена је на сајту Народног музеја у Чачку (одељак „Актуелна археолошка истраживања“) и у формату QR кода, који се налази на публикацијама „Испод града град“.

На сајту Музеја, у одељку „Виртуелна изложба“ објављен је текст о налазишту у

Атеници и постављени су линкови са видео садржајима.

Научни и стручни скупови

Катарина Дмитровић је учествовала на 21. Међународном колоквијуму о погребној археологији са темом „Ратници и наоружање током бронзаног и гвозденог доба“, у организацији Румунске академије наука и Института за археологију „Василе Парван“ из Букурешта, одржаном у Тргу Жиу, у периоду од 24. до 27. маја 2023. године. Представљен је рад под насловом „The possible appearance

of the First Iron Age warrior equipment. A case study of Atenica near Čačak, Serbia“ (Могући изглед ратничке опреме старијег гвозденог доба. Студија случаја из Атенице код Чачка). Презентовани материјал је припремљен за публикување у тематском зборнику.

У периоду од 5. до 8. септембра 2023. године Катарина Дмитровић је учествовала на XX Светском конгресу археологије IUSPP (Union Internationale de Sciences Prehistoriques et Protohistoriques) под називом „Интердисциплинарност у археологији“. Презентован је рад „Mortuary practices in Western Serbia between 11th and 8th century BC – case study of Mojsinje necropolis“ (Погребна пракса у Западној Србији између 11. и 8. века пре н. е. – случај некрополе у Мојсињу).

На међународном колоквијуму „Апсолутне хронологије у Европи у касно бронзано доба – изазови и перспективе“, одржаном у Бечу од 30. новембра до 2. децембра 2023. године, у организацији Археолошког института Аустрије и Одељења за праисторијску и историјску археологију Универзитета у Бечу, Катарина Дмитровић је презентovala коауторски рад са проф. др Бари Молојем са Универзитета у Даблину „Нови 14Ц датуми касног бронзаног доба из некрополе у регији Чачка, Западна Србија. Традиционални приступ и нове перспективе“ (New 14C dates from the Late Bronze necropolises in the Čačak region, Western Serbia. Traditional approaches and new perspectives).

Током II научног скупа Тимакум Минус 24, односно 25. јула, са темом „Војска и администрација од антике до позног средњег века“, одржаног у Књажевцу, кустос Вујадин Вујадиновић је са колегиницом Бојаном Илијић из Завичајног музеја Књажевац презентовао рад са темом „Latrones etiam Dalmatiae atque Dardaniae milites fecit“.

Од 15. до 17. септембра 2023, археолог и кустос Народног музеја Чачак Вујадин Вујадиновић учествовао је на научном скупу у Зајечару, поводом 70 година истраживања Феликс Ромулијане, где је презентовао

рад „Гамзиград током сеобе народа и ране Византије“.

Од 22. новембра до 6. децембра 2023. археолог и кустос Вујадин Вујадиновић борио је у Франкфурту као гост Римско-германске комисије (Römisch-Germanische Kommission) Немачког археолошког института (Deutsches Archäologisches Institut).

Сарадња са другим институцијама

За потребе излагања на 68. Међународном сајму науке и технике Научно-технолошком парку из Чачка уступљени су макета Римских терми и публикација „Римске терме“.

Кустоси Александра Гојгић и Вујадин Вујадиновић учествовали су у изради филма посвећеном археологији Чачка (сегмент који се тиче Римских терми и археолошког ископавања на локалитету Градско шеталиште 24А). Такође, уступљене су теренске фотографије и снимци који ће бити део филма.

За потребе израде докторске дисертације археологу Марији Алексић Чеврљаковић уступљена је документација у вези са локалитетом Римске терме у дигиталној форми.

Чачак - Национална престоница културе 2023. године

Година 2023. била је у знаку пројеката који се реализују за потребе Националне престонице. Кустоси Александра Гојгић и Вујадин Вујадиновић присуствовали су састанцима са представницима Министарства културе и информисања РС, као и уметничким саветницима, и обавештавали их о фазама програма чији су они аутори. Написали су два текста у вези са програмом *Римски времелов* и *Презентација идеје будуће археолошкој парке на месту рановизантијској насеља Градина на њланини Јелици / Изложба „На Јелици беше траг“* за програмску књигу која је штампана као промотивни материјал.

Римски времелов, едукативно-анимирани филм аутора Александре Гојгић и Вујадина Вујадиновића, завршен је ове године. За потребе филма аутори су написали сценарио и учествовали у осмишљавању нарације.

Теренска истраживања

Заштитна археолошка истраживања на локалитету

Двориште Музеја у Чачку

Обимни заштитни радови у дворишту Музеја започети током 2022. настављени су током 2023. године у оквиру две теренске кампање. Прва је обављена у периоду од 28. 3. до 3. 7. 2022, а друга између 13. 9. и 26. 10. 2023. године. Укупна истражена површина, заједно са већ започетим ископима, на крају текуће године износила је скоро 800 m². Овим истраживањима је дефинисан габарит античког утврђења чији је ЈЗ део у оквиру музејског дворишта. Такође, прецизирана је и хронологија насељавања овог простора у интервалу између I и V века нове ере, као и чињеница да су масивни бедеми утврђења настали током боравка римске војне јединице – кохорте II Делмата. Дефинисањем више хоризоната насељавања, хронологије, стратиграфије и врсте локалитета приближно је одређен и обим античког и касноантичког насеља у центру савременог Чачка, што пружа сигурне смернице за будуће археолошке радове. Археолошка истраживања обавили су Катарина Дмитровић, археолог, музејски саветник НМЧ, руководилац радова, и дипломирани археолози Јелена Марјановић, Драган Ђирковић, Марко Марјановић и Љубинка Богићевић.

Заштитна археолошка ископавања – Локалитет Бате Јанковића 44

Народни музеј Чачак обавио је заштитна археолошка ископавања на кат. парцели бр. 358, К.О. Чачак која ужива претходну заштиту Центар града Чачка (евиденциони лист број 15 од 13. 5. 2019), на којој је предвиђена градња стамбено-пословног објекта. Истраживања су са прекидима, због временских прилика, трајала од 17. марта до 16. маја 2023. године. Отворено је пет сонди укупне површине 81m². У југозападном делу локалитета, где је предвиђено подизање стамбено-пословног комплекса, отворене

су сонда 3 (4,50 x 2 m) и сонда 4 (2,80 x 2 m). Истражене су до нивоа здравице, релативне дубине од 2,5 m и спорадично су пронађени уломци касноантичке керамике, градске керамике и животињске кости. Остаци архитектуре, античке или средњовековне, нису констатовани. По истраживању овог дела приступило се истраживању преосталог дела парцеле (централног и североисточног), отворена је сонда – ров (сонда 1 и сонда 2) димензија 14 x 2 m, као и сонда 5 (2 x 5 m) у југоисточном делу парцеле. У сондама је констатовано 18 гробова са покојницима сахрањеним на редове по оријентацији запад – исток. Реч је о некрополи која се пружа правцем североисток – југозапад, приближно правцем највећег дела трасе данашње Улице Бате Јанковића. Покојници су слободно укопани, само је у појединим случајевима уз ивице гробне раке вертикално постављено неколико каменова или уломака опека. Забележено је и неколико хронолошки блиских гробова где се, уз мање одступање правца, у раку старије сахране укопава нови покојник. У једном случају у гробу је пронађена особа положена на десни бок у позицији фетуса. Гробови су садржали мали број налаза, уз поједине скелете пронађен је новац и то римски, судећи по прелиминарном читању, ковање цара Валенса. На грудима једног покојника откривена је перла од камена. Некропола се оквирно може датовати у XIV – XV век. Гробови су пореметили касноантички хоризонт, који чини уједно и најстарији (време друге половине III и почетак IV века) културни слој на локалитету. У поменутом хоризонту откривени су полуукопани објекти овалног облика са налазима керамике овог периода, као и трагови економских делатности, судећи по већем броју керамичких тегова за ткачки разбој, као и шљаке гвоздене руде откривене унутар поменутих објеката. Покретне налазе чине уломци керамике, животињске кости, бронзани предмети (медицинске алатке, језичак од појаса), фрагментована стаклена посуда, гвоздени клинови, фрагменти опека са печатом, као и бронзани новац. Одабрани

предмети биће конзервирани и инвентарисани у оквиру Античке збирке.

Висина културних слојева досеже релативну дубину од око 2 m, испод чега се јавља стерилни песак. Заштитна археолошка истраживања у износу од 245.000,00 динара финансирана су од стране инвеститора Епархије жичке. Руководиоци истраживања су Вујадин Вујадиновић и Александра Гојгић, а члан екипе задужен за техничку документацију била је Љубинка Богићевић, археолог из Чачка. Чланак о истраживањима објављен је у *Чачанском Гласу*.

Заштитна археолошка истраживања локалитета Градско шеталиште 24А (Сектор Римских терми)

Народни музеј Чачак је од 22. августа до 5. октобра 2023. године спровео заштитна археолошка ископавања на локалитету Градско шеталиште 24А, западно од Римских терми (дозвола Министарства културе РС бр. 631-02-82/2023-02 од 14. 8. 2023). Ова истраживања се одвијају у склопу програма „Престоница културе Србије 2023.“ којим је планирано отварање новог прилаза од Градског шеталишта са југозападне стране и партерног уређења зоне западно од Терми. Ископавања су изведена на кат. пар. 757/2 КО Чачак при чему су отворене три сонде укупне површине од 90 m². Претходно је са парцеле уклоњено неколико рецентних грађевина. Одмах испод површине тла откривени су темељи помнутих објеката плитко укопани у слој мрке земље са ћерамидом, шљунком и налазима модерних гвоздених предмета и грнчарије (слој нивелације друге половине XIX века). Рецентни насип се пружа до дубине од ±0,40 - 0,55 m од површине тла у свим ископима. Испод насипа се јавља слој мрке земље са примесама шљунка, кречног малтера и спорадично ломљеним каменом и облутком. У највећој мери овај слој садржи градску керамику XVII – XIX века, али и античку. У овом слоју у југоисточном углу сонде 2 на дубини 0,55 m од нивоа тла уочен је угао два зида грађена од пешчара и облутка уз

употребу кречног малтера ширине око 0,60 m. Судећи по оријентацији, односно правцу пружања ових зидова, просторија коју формирају према истоку је у архитектонском смислу у директној вези са објектом римског купатила. Ови зидови, односно нова Просторија 9 Римских терми, за сада су једини остаци старије архитектуре на локалитету. У сонди 2, унутар Просторије 9 од релативне дубине 0,55 m уочена је јама кружне основе, пречника 1,40 m, испуњена светлије мрком земљом са крупним комадима лепа и керамичким налазима (већим бројем пећњака) из времена XVI – XVII века. У јами су пронађени и антички налази. Од релативне дубине ± 0,65 m на целом истраженом простору парцеле јавља се слој мрке земље са античким опекама, ломљеним каменом и спорадично облутком. Од истог нивоа јављају се гробови средњовековне некрополе која је констатована приликом истраживања терми 70-их година XX века. Ове године откривено је 45 нових, скелетно сахрањених покојника, положених по оријентацији запад–исток. У највећем броју случајева гробови су слободно укопани са рукама прекрштеним на доњем делу стомака, а у одређеној мери уз покојнике је положено неколико каменова и/или уломака опека. Некад су сахрањени и делимично покривени крупнијим ломљеним каменом и већим уломцима опека. Постоји више нивоа сахрањивања, а у мањој мери је присутно оштећивање старијих сахрана укопима нових гробова. Мањи број налаза потиче из гробова. У највећем броју реч је о једноставном бронзаном накиту у виду алке, некад са нанизаном стакленом перлом, а у гробовима је присутан и новац. У једном гробу је као прилог остављен керамички пехар. Новац се пре конзервације не може за сада поуздано одредити. Претходно је некропола датована у XII век, али се ипак чини да је хронолошки распон сахрањивања на овом средњовековном гробљу некропола шири и да се може датовати у период од XI до XIII века. Судећи по концентрацији гробова на релативно малом простору (90 m²) реч је о централном делу некрополе. По свему

судећи, ово гробље се од парцеле на којој је истраживано у одређеној мери шири и према Господар Јовановој улици, али и према Градском шеталишту.

Најстарији слојеви на истраживаној парцели припадају времену подизања терми, односно крају III и почетку IV века наше ере. Поред средњовековних гробова, откривен је и један римски гроб из IV века са гробним прилозима (две стаклене амфоре и керамички пехар). Поред веће количине керамичког материјала из римског и средњовековног периода у слојевима су пронађени и делови стаклених посуда, као и римски бронзани новац. По завршетку истраживања локалитет је прописно заштићен геотекстилом, а преко је њега је постављен најлон који је прекривен земљом. Руководиоци истраживања били су Вујадин Вујадиновић и Александра Гојгић. У ископавањима су учествовали и Емил Цабунац, археолог из Београда, Јелена Марјановића, археолог из Горњег Милановца, а члан екипе задужен за техничку документацију била је Љубинка Богићевић, археолог из Чачка. По завршетку овогодишњих истраживања организована је конференција за штампу.

Градина на Јелици

Кустос Вујадин Вујадиновић је као члан екипе учествовао у археолошким истраживањима локалитета Градина на Јелици у организацији Археолошког института из Београда, током јула месеца текуће године. Овогодишњим ископавањима обухваћене су две нове рановизантијске грађевине, Објекат XII и Објекат XIII на Горњем Граду Градине. Пронађен је већи број нових налаза од керамике, метала и кости, који ће након обраде бити предати Народном музеју Чачак на трајно старање.

Архолошки надзор

Током године континуирано је обављан археолошки надзор на деоници 3 Адрани – Прељина ауто-пута Моравски коридор Прељина – Појате.

Народни музеј Чачак као установа заштите вршила је надзор у току извођења радова на реконструкцији дела Улице Цара Душана 1 (к.п.бр. 2167 и 2158 К.О. Чачак), а у складу са условима које је прописао Завод за заштиту споменика културе Краљево. Улица Цара Душана 1 саставни је део евидентираног културног добра – археолошког локалитета Центар града Чачка (ев. лист 15, од 13. маја 2019. године). Надзор је вршен од почетка скидања асфалтне подлоге са коловоза и бехатон коцки са тротоара, до машинског копања (релативне дубине 1 m) како би се по већ старим ископима поставиле нове инсталације, као и делови бетонских жардињера које су се укопавале у земљу (релативне дубине 1,2 m), које су постављене дуж североисточне стране улице, а у циљу постављања будућег дрвореда. Није констатовано постојање архитектонских остатака из античког и средњовековног периода, као ни покретних налаза из тог времена. Извештај о обављеном надзору прослеђен је Заводу за заштиту споменика културе у Краљеву (број 539 од 30. 6. 2023). Надзор су вршили Александра Гојгић и Вујадин Вујадиновић.

Октобра месеца спроведен је и археолошки надзор током укопавања кишне канализације и трасирања шетних стаза уз објекат Хаџића куће у склопу партерног уређења дела дворишта Народог музеја и Међуопштинског историјског архива у Чачку. Шетне стазе су формиране уклањањем асфалта и рецентног насипа мрке земље са шљунком до дубине од око 0,20 m, постављањем ризле и потом завршног поплочања од камене коцке. Уз саму Хаџића кућу испод шетних стаза на траси одвода за кишну канализацију у ширини од 0,30 m и највећој дубини од око 0,50 m уклоњен је слој нивелације краја из XIX – прве половине XX века. Овом приликом нису утврђени остаци археолошки значајних зиданих структура из ранијих историјских периода. Такође, није било ни покретних налаза из ископаваних слојева. Надзор је извршен од стране кустоса Вујадина Вујадиновића.

Истовремено са радовима код Хацића куће обављан је и надзор над изградњом објекта у Улици Филипа Филиповића (кат. парцеле 709, 710 и 711 све К.О. Чачак) који ће услед успорене динамике грађевинских радова трајати и у 2024. години. До сада су у земљаном ископу за темеље зграде констатовани трагови нивелисања мрком земљом са шљунком и грађевинском опеком из времена насипања уже зоне центра Чачка крајем XIX и почетком XX века. Овај слој лежи на стерилној здравици светло мрке боје. За сада никаквих налаза прошлих епоха није било. Надзор обављају кустоси Александра Гојгић и Вујадин Вујадиновић.

Разно

Археолог Катарина Дмитровић је као члан међународне радне групе за израду Ц14 хронологије у Карпатском басену обрадила све актуелне апсолутне датуме са простора западне Србије за јединствену прегледну публикацију, а на позив Бугарске академије наука присуствовала је отварању изложбе „Требениште“ у Софији, 9–10. 10. 2023. године. На овој изложби је презентована целокупна грађа са овог изузетног локалитета, која се данас чува у четири референте институције у Србији, Македонији и Бугарској.

Током археолошких ископавања у дво-ришту Музеја теренска екипа је учествовала у снимању ТВ серије „Археолог и ја“ у организацији удружења „Шта хоћеш“ из Обреновца.

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИСТОРИЈУ

Збирке

Настављен је посао паковања предмета по кутијама које су означене бројевима за смештај у депо. Рад на скенирању фотографија, докумената, писама, диплома и повеља обављао је колега историчар Стефан Новићић (преко 10.500 снимака). Са фотографом Марком Бојовићем направљено је преко 1.500 снимака тродимензионалних предмета. Започето је сређивање Збирке декорација и припрема за њено реинвентарисање.

Рад на обликовању „Музеја кошарке“ у Чачку

Најважнија активност током 2023. године био је рад на обликовању сталне поставке „Музеја кошарке“ у Чачку. Предлог да се сарадња на овом пољу настави са Факултетом примењених уметности у Београду, који је 2022. обликовао и лого будућег „Музеја кошарке“ и са чијим професорима је обављен низ консултација у вези архитектуре и дизајна „Музеја кошарке“ (на основу потписаног Протокола о сарадњи са Народним музејом у Чачку), није прихваћен.

Град Чачак је посао архитектуре и дизајна будућег „Музеја кошарке“ уговорио са архитектом проф. Миом Давид са Техничког факултета у Новом Саду. Сарадња је започела већ почетком 2023. године и до краја септембра организована су укупно три састанка, као и седам састанака преко ЗУМ апликације на интернету, уз непрекидну комуникацију путем електронске поште и друштвених мрежа. Миа Давид је прихватила концепт излагања који су уобличио др Милош Тимотијевић и Милан Лишанчић, (изложбене целине, ходна линија и дискурс изложбе). На основу материјала који је прикупљен тим Мие Давид направио је план архитектуре и дизајна сталне поставке, укључујући и осветљење и постављање предложених електронских уређаја, са предметом и предрачуном, али са изменама раније усвојеног и одобреног архитектонског преобликовања унутрашњости Соколане. Највиши представници Града Чачка и Министарства културе Републике Србије нису прихватили ову измену, тако да је план Мие Давид одбачен, иако је завршен.

Према усменом саопштењу представника Града Чачка посао обликовања архитектуре и дизајна сталне поставке поверен је архитектонском студију „Примавера“ из Чачка, који је и направио првобитни план архитектонског преобликовања унутрашњости Соколане за потребе излагања. До краја 2023. организована су три састанка. Прихваћен је концепт излагања који су

уобличио др Милош Тимотијевић и Милан Лишанчић, као и изложбене целине према архитектонском плану „Примавера“ студија (ходна линија и дискурс изложбе). Организација излагања материјала морала је да се прилагоди новом простору, различитом у односу на план Мие Давид, што је захтевало и писање нових хронолошких табли и уводних легенди за сваку целину. Материјал који треба да се излаже разврстан је према новим целинама и прослеђен дизајнеру којег је ангажовао „Примавера“ студио. Крајем 2023. реализована је израда копија медаља које су освојиле кошаркашке репрезентације Југославије и Србије од 1959. до 2023. године (укупно 38 медаља), а које ће се излагати у сталној поставци будућег „Музеја кошарке“.

Током 2023. настављена је пракса организовања састанака са некадашњим кошаркашима из Чачка и њиховим породицама ради прикупљања информација, фотографија и предмета за будући музеј, али и завршетка књиге „Како је Чачак постао град кошарке 1945–1969“, која у јуну 2023. изашла из штампе. Радио Београд 1 промовисао је ово издање у својој емисији „Спортски спенар“ 24. септембра 2023. године.

Током прве половине 2023. континуирано су објављивани текстови о кошарци на друштвеним мрежама, интернет сајтовима и штампи у Чачку (двадесет текстова у штампи и деветнаест на интернету). Њихово објављивање имало је за циљ анимирање јавности на тему развоја кошарке у Чачку, као и рад будућег Музеја.

Изложбе

У оквиру пројекта „Престоница културе Србије 2023.“ историчар др Милош Тимотијевић реализовао је изложбу „Чачани и Морава“ која је постављена на отвореном простору на шеталишту поред Западне Мораве код СЦ „Младост“. Изложба је трајала од почетка августа до почетка октобра 2023. године.

На основу усвојене петогодишње „Стратегије развоја културе Чачка 2023–2027“

која предвиђа обележавање важних јубилеја из националне историје и учешћа Чачана у тим догађајима, посебно ослободилачким ратовима 1912–1918, планиране су изложбе у наредном четворогодишњем периоду за које је у пословима сређивања и припреме за реинвентарисање збирки обележаван релевантан материјал.

Истраживачки и научни рад

Током 2023. године извршена су и велика истраживања у Међуопштинском историјском архиву у Чачку поводом припрема за обележавање значајних јубилеја из ослободилачких ратова 1912–1918. године. Тим поводом прегледане су матичне књиге венчаних, рођених и умрлих у Чачку у периоду од 1837. до 1918. године, како би се испитали порекло и породичне везе неколико значајних особа (браћа Глишић, Драгутин П. Гавриловић). Овај посао захтева континуирани дугогодишњи рад и компарацију са подацима који се чувају у другим архивима, првенствено у Војном архиву у Београду, као и истраживачки рад на терену.

Паралелно су покренута истраживања теме ефемерног спектакла у епохи кнеза Михаила Обреновића, артифицираних пролазних свечаности поводом истакнутих догађаја и свечаних обилазака Србије, са фокусом на његове посете Чачку и околним градовима (Ужице, Пожега, Краљево, Горњи Милановац, Крагујевац). Циљ ових истраживања није било само изучавање друштвене и културне историје Србије у XIX веку, већ и стварање неопходног фонда информација и историјског контекста за предмете и збирке које се чувају у Народном музеју у Чачку, посебно династију Обреновић, као начина за ново читање музеалија и њихову презентацију публици. Детаљно су прегледани комплети штампе из XIX века објављиване у Београду и Новом Саду: *Новине србске* (1840–1841), *Видов Дан* (1861), *Србобран* (1862), *Србски дневник* (1863), *Засјава* (1867–1868), *Србске новине* (1862–1868), а затим и релевантна литература.

Историчар др Милош Тимотијевић је 2023. године био и рецензент књиге „Старовлашке теме“, Добрила Аранитовића. Написао је и неколико рецензија за чланке који су објављени у часопису „Баштина“ из Косовске Митровице. Изабран је и за члана редакције часописа „Ужички зборник“ Народног музеја у Ужицу.

Учешће на научним скуповима, предавања и промоције књига

Током 2023. године историчар др Милош Тимотијевић учествовао је на три научна скупа, одржао је једно предавање, учествовао у промоцији једне књиге других аутора и на три филмске премијере.

На научном скупу *Сјомен њарк 'Борбе и њобеге' у Чачку*, организованом у Галерији Народног музеја у Чачку 31. марта 2023, изложио је рад „Јавни споменици Чачка 1859–1970.“.

На научном скупу *Публицистика у развоју друштва и државе III* који су организовали Народно музеј Краљево, Институт за политичке студије у Београду, Правни факултет Универзитета у Београду и Град Краљево у просторијама Народног музеја у Краљеву 18. августа 2023, изложио је рад „Заборављени национални хероји : пример браће Глишић из Чачка“.

На научном скупу *Кнез Михаило Обреновић – време, животи, дело (поводом двестодгодишњице рођења)*, који су организовали Српска академија наука и уметности (Одељење историјских наука), Центар за научноистраживачки рад САНУ и Универзитет у Крагујевцу, организованом у просторијама Ректората Универзитета у Крагујевцу 15. септембра 2023. изложио је рад „Ефемерни спектакл и владарске посете кнеза Михаила Обреновића варошима Србије“.

У просторијама Галерије Народног музеја у Чачку 4. мај 2023. промовисана је монографија „Највеће победе 'Борца' : мала сентиментална историја једног великог клуба“ заједно са аутором др Зораном Антоновићем и Делфином Рајић директором Народног музеја у Чачку.

У оквиру пројекта „Престоница културе Србије 2023.“ у Малој сали Културног центра у Чачку 13. новембра 2023. одржао је предавање „Ефемерни спектакл и посета кнеза Михаила Обреновића Чачку 1861. године“.

Учествовао је на премијерама филма „Хероји Халијарда“ 10. октобра 2023. у Београду и 16. октобра у Чачку и Горњем Милановцу у својству стручног консултанта за историјске чињенице и епоху.

Сарадња са медијима

Током прве половине 2023. године промовисање пројекта „Музеј кошарке“ био је најважнији задатак у сарадњи са интернет порталима у Чачку и недељној штампи (двадесет текстова у штампи и деветнаест на интернету). Поводом објављивања књиге „Како је Чачак постао град кошарке 1945–1969.“ др Милош Тимотијевић дао је интервју Радио Београду 1, а на интернет порталу <https://stellapolarebooks.com> објављен је приказ књиге.

Настављена је сарадња са државним јавним сервисом Радио телевизијом Србије поводом промоције културно-историјског наслеђа Чачка. У емисији „Српска Света Гора: Овчарско-кабларска клисура – место сусрета средњовековне духовности и природних лепота“ 17. јула 2023. презентована је прошлост манастира Сретење под Овчаром.

Поводом премијере филма „Хероји Халијарда“ који обрађује тему евакуације савезничких авијатичара са импровизованог аеродрома у Прањанима 1944. у организацији ЈВУО, што је постала и званична комеморативна свечаност Републике Србије, а Град Чачак ју је увео у календар обележавања значајних догађаја у „Стратегији развија културе 2023–2027“, говорио је у емисији „Око“ РТС-а 23. августа 2023. године. Поводом овог филма дао је низ интервјуа и објавио низ ауторских текстова у београдској дневној штампи, листовима „Политика“, „Вечерње новости“, „Блиц“, „Курир“ (укупно пет у штампаним и девет у електронским издањима). Сви наведени текстови, као и десетине других у вези овог филма, објављивани су на друштвеним

мрежама и посебном блогу (heroji-halijarda.blogspot.com).

Посебна пажња посвећена је личностима из ослободилачких ратова чије су биографије објављиване у недељној штампи у Чачку и Горњем Милановцу („Чачански глас”, „Таковске новине”), укупно четири чланка и исто толико на интернет-порталима посвећених пореклу и генеалогии (poreklo.rs), као и један интервју у недељнику „Печат” (пуковник Милорад Денић 1882–1972, пуковник Драгослав В. Војиновић 1883–1941, пуковник Драгутин П. Гавриловић 1882–1945, књижевници Јован Дучић и Драгиша Васић, епископ Николај Велимировић, кнез Михаило Обреновић).

Послови у вези са радом редакције

Зборника радова Народної музеја у Чачку

Као и свих претходних година и током 2023. обављани су послови секретара редакције, члана редакције, рецензента радова и уредника часописа. Прегледани су сви радови за „Зборник радова Народного музеја” у Чачку бр. 53. Радови су примљени у папирном и електронском облику, као и прилози у форми цртежа и фотографија. Обављени су и сви послови у вези са техничким уређењем и дизајном. Један број радова приспелих за 53. број Зборника није испуњавао техничке захтеве, тако да је било неопходно ускладити их са стандардима објављивања (навођење напомена, њихов садржај, навођење списка литературе, формирање резимеа, распоред фотографије и њихове легенде), што је изискивало додатни рад и залагање.

У другој половини године заједно са колегом Стефаном Новичићем др Милош Тимотијевић припремао је материјал за посебан сајт посвећен *Зборнику радова Народної музеја*, који ће садржати све претходне, као и актуелни број часописа. Скенирана су прва 34 броја који нису постојали у електронском облику, а затим су сви Зборници издељени по чланцима (укупно 914 радова). Циљ овог подухвата је повећање доступности *Зборника радова Народної музеја* свим корисницима,

посебно научној заједници у земљи и иностранству, по узору на сајтове најважнијих научних часописа у Србији. На овај начин се истовремено презентују и културно наслеђе Чачка и музеалије које баштини Народни музеј у Чачку.

На основу квалитета радова и вишедеценијског редовног континуираног излагања, Матични одбор за историју, археологију, етнологију и историју Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије категорисао је 2023. године *Зборник радова Народної музеја* у Чачку као истакнути научни часопис – М 52.

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИСТОРИЈУ УМЕТНОСТИ

Поред организационих послова у вези са радом установе, Делфина Рајић, директор Народного музеја у Чачку, активно је учествовала у свим пројектима и манифестацијама Музеја. Организовала је припрему изложби које су биле део редовне активности током године, као и низ књижевних вечери, предавања и учешћа у телевизијским емисијама.

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ЕТНОЛОГИЈУ

Набавка нових експоната

У 2023. години Етнолошко одељење набавило је 50 нових предмета. Откупљени предмети везани су за збирке покућства и посуђа углавном за потребе реализовања нове сталне поставке „Градска кућа” у Хаџића кући у оквиру пројекта „Престоница културе Србије 2023. године”. У току године Етнолошко одељење је од грађана на поклон добило већи број предмета за збирку покућства, текстилно покућство и друге предмете за домаћинство.

Документација и инвентаризација предмета

У оквиру редовних музејских активности инвентарисано је 30 предмета. Снимљен видео и аудио материјал у току теренских активности чува се у Етнолошком одељењу.

Фото-документација

У дигиталној техници снимљено је око 300 фотографија, углавном из области Нема-теријалне баштине, као и објеката и детаља у вези са народним градитељством и пред-метима материјалне културе. Највећи део фотографија настао је у току теренских актив-ности кустоса.

Рад у депоима, на превентиви и заштити предмета

У току 2023. године вршене су редовне активности око одржавања и сређивања депоа.

Због великих обавеза етнолога око програма у оквиру пројекта „Престоница културе Србије 2023. године“ није било времена за озбиљнији рад у депоима који нас чека у 2024. години.

Проблем недовољног и неадекватног простора за депое Етнолошког одељења траје више од 15 година. Делимично је био решен добијањем бивше зграде Комуналца, мада и овај простор није био адекватан. Нажалост, крајем 2022. године добили смо наредбу да се предмети хитно иселе из овог простора. Без потребних услова за пре-сељење и конзерваторског надзора, пред-мети су премештени у зграду Дома културе у Парменцу. Читав посао је обављен за три радна дана и без претходне припреме и паковања, што је изазвало и одређене штете на конзервираним предметима припремљеним за излагање у новој сталној поставци „Градска кућа“. У току сељења предмета ни кишовито време нам није ишло на руку, што је допринело да се предмети додатно навлаже, без обзира на мере заштите које су преузели кустоси у току самог транспорта (покривање најлоном, брзина у раду и сл.)

Уколико се ускоро не нађе адекватан простор за Етнолошке депое постоји велики ризик за трајно уништење и нестанак пред-мета. Простор који се тренутно користи за нужни депо је велика сала Дома културе (на чему смо неизмерно захвални МЗ Парменац) у којој се одржавају разне друге активно-сти и догађаји.

Изложбе и програми Етнолошког одељења у оквиру пројекта „Престоница културе Србије 2023.“

Етнолошко одељење је у оквиру пројекта „Престоница културе Србије 2023.“ реализовало четири изложбе на отвореном, четири целодневна програма и отворило сталну етнолошку поставку – Етнолошки музеј у простору Хаџића куће.

Програм „Наши Роми“ био је посвећен ромској слави Бибији која је неканонизи-вана ромска светитељка, заштитница деце. Програм је трајао од 7. до 12. априла. Реали-зован је у сарадњи са Културним центром у Чачку и Савезом удружења Рома у Чачку, који чини пет удружења Рома. Етнолошко одељење је извршило истраживања у вези са прославом Бибије у Чачку и реализовало изложбу на отвореном на ову тему. Изложба је отворена на светски дан Рома, 8. априла 2023. године. Изложбу је отворио др Милош Матић, етнолог, музејски саветник из Етно-графског музеја у Београду. Поред изложбе, Етнолошко одељење је организовало и кон-церт ромске групе „Кал“ из Београда. Концерт је организован у Великој сали Културног центра 9. априла 2023. године. Остале делове програма организовали су Културни центар и Савез удружења Рома Чачка.

Програм „Корзо и пијаца успомена“ мул-тимедијални је програм у оквиру програм-ског лука „На калдрми“. Замишљен је као целодневни програм састављен од неколико целина у оквиру којих је био представљен стари Чачак. Програм је одржан у суботу, 20. маја 2023. године, у периоду од 12 до 22 часа. Започео је „Пијацом успомена“ (од 12 до 20 часова) која је одржана на Градском тргу, месту где је некада била Велика пијаца. Изложба фотографија старих чачанских кафана (у дигиталној и штампаној форми) била је постављена на паноима испред Град-ског трга и на лед екранима дуж корзоа. Ауторке изложбе биле су Снежана Ашанин и Ивана Ђирјаковић. У оквиру програма била је заступљена и поставка амбијента нека-дашњег фотографског студија на Градском

тргу у оквиру кога су посетиоци могли да се фотографишу у костимима грађанске ношње. У дефилеу корзоом представљен је период од једног века, од градске ношње са краја XIX до моде шездесетих и седамдесетих година XX века. За израду копија костима и организацију дефилеа биле су задужене Снежана Ашанин и Ивана Ђирјаковић. У реализацији дефилеа су учествовали чланови КУД-а „Абрашевић“ и ученице Гимназије и Техничке школе у Чачку. Кратке позоришне комаде у којима је био представљен Чачак у прошлости кроз три драмска приказа режирао је Владимир Јоцовић и кроз њих оживео личности које су оставиле трајан печат у историји нашег града, али и изглед старог Чачка. За овај део програма био је задужен „Морава театар“ из Чачка. Филмска пројекција у сали хотела „Београд“ посебно је била припремљена као сећање на први биоскоп у Чачку у некадашњем хотелу „Крен“ (од 18.30 до 20.00 часова). Избор филма и техничку реализацију пројекције урадиле су Снежана Ашанин и Ивана Ђирјаковић. У башти хотела „Београд“ била је представљена сценографија старе чачанске кафане уз пригодан концерт оркестра „Роко Rubato“ (од 20 до 22 часа).

Програм „Ракија и ГМО и здрава храна“ одржан је у суботу, 27. маја 2023. у дворишту Института за воћарство Чачак. Организатори програма били су Етнолошко одељење Народног музеја Чачак, Институт за воћарство Чачак и Удружење „Креативна јазбина“. Програм се састојао од дечијих радионица на којима су осликавани стакло и керамика и сађења биљака у њима, а одржано је и предавање за децу и одрасле о старим и несталим сортама воћа, здравој храни и опасностима од производње ГМО семена. Предавачи су били Александра Савић, музејски саветник из Природњачког музеја у Београду и Ивана Радовић из удружења „Оквир живота“. У току манифестације изговаране су здравице и отворене изложбе Природњачког музеја из Београда, Института за воћарство Чачак и Народног музеја Чачак, као и изложба радова насталих у току радионице удружења

„Креативна јазбина“. Проглашене су најбоље ракије за 2023. годину и организована је дегустација.

Програм „Гастрономија“ одржан је у јулу 2023. године. Етнолошко одељење је реализовало изложбу о исхрани у прошлости на отвореном, као и трпезу на отвореном на којој су представљене локалне гастрономске специфичности, а у оквиру фестивала гастрономије који је припремила ТО Чачак. Организована је и дечја радионица у оквиру које су учесници имали прилику да се упознају са исхраном у прошлости и да и сами учествују у изради специјалитета. Организоване су и радионице за децу и одрасле на којима су сви учесници у програму припремали традиционалну храну. Били су присутни и представници из иностранства који су припремали традиционалну храну својих земаља.

Посебно је завредило пажњу учешће кулинарског мајстора Ненада Гладића који је на Градском тргу припремао традиционалну српску храну. Овом пројекту прикључена су и деца из ОШ „Ратко Митровић“ и приватне школе сликања „Креативна јазбина“. Представници посластичарских предузећа из Чачка су представили своје производе и организована је јавна дегустација на Градском тргу. Организована је и радионица у припремању славских колача са посебним освртом на технике израде украса.

У хотелу „Београд“ Марина Лукић Цветић је организовала предавање и презентацију средњовековних обредних хлебова. Публика је имала прилику да проба хлебове направљене по рецептурама српских средњовековних манастира. Догађај је био веома посећен.

Стална поставка

Етнолошки музеј у Хаџића кући

Хаџића или Вирерова кућа у Господар Јовановој улици бр. 6 вредан је споменик српске грађанске културе из 1854. године. Кућа је под заштитом државе. Дуги низ

година у њој су биле просторије Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис“. Од када је саграђена нова зграда библиотеке кућа је празна и постојали су различити планови за музејске поставке у овом простору. Кућа се први пут види на графици путописца Феликса Каница из 1860. године. Први власник и градитељ био је један од најбогатијих житеља Чачка, трговац и општински службеник Владимир С. Хаџић (1832–1872), по коме је и добила име „Хаџића кућа“. Био је представник општине на Великој уставотворној народној скупштини 1869. године, у време када је Народна скупштина први пут подигнута на степен законодавног тела. Дужност народног посланика Владимир Хаџић је обављао све до смрти 1872. године. Кућу је наследио пешадијски пуковник Светозар Хаџић (1836–1897), а већ 7. новембра 1880. продата је на јавној лицитацији чачанском трговцу Милисаву Петровићу, зету Владимира и Светозара Хаџића. Кућу је потом наследила Милисављева ћерка Деспина Лазић коју је 1917. године продала Катарини Гербер Вирер (1864–1927), удатој за пивара Сигмунда Вирера (1848–1922), који је из Падове дошао у Чачак и под закуп држао Кренову пивару. То је разлог што се овај објекат у Чачку назива и другим именом „Вирерова кућа“. Аутори ове сталне Етнолошке поставке Народног музеја Чачак су етнолози/музејски саветници Снежана Шапоњић Ашанин и Ивана Ћирјаковић. Поставка представља ентеријер грађанске куће с краја XIX до тридесетих година XX века и вредне предмете који представљају живот грађанског Чачка из овог периода. По правилу распореда просторија који је владао у овом периоду, главне собе домаћинства су постављане до улице, док су сви споредни помоћни простори смештени у дворишном крилу, невидљивом пролазницима. У приземном делу куће, у два просторијама окренутим ка улици, смештене су трпезарија, мали салон и радна соба. Трпезарије и салони чинили су најрепрезентативније делове куће који су опремани по последњој моди владајућих

стилова. У овим просторијама изложени су намештај и вредни предмети посуђа и покућства који су припадали старим чачанским породицама. У спратном делу куће смештене су три просторије. У соби ка улици је велики салон, а у просторијама окренутим дворишту спаваћа и девојачка соба. Велики салон је сведочио о положају укућана у друштву. У њему су примани гости и био је опремљен најлепшим и највреднијим комадима намештаја, често набављеним у иностранству (завесама, порцеланом, књигама, ликовним делима, музичким инструментима, породичним фотографијама и ручним радовима). Мешавина стилова била је веома честа појава у ентеријерима крајем XIX и почетком XX века, па је тако било уобичајено да се у истој просторији нађу пиротски ћилими, чешки лустери и немачки порцелан. Са друге стране ходника, окренуте према дворишту, смештене су спаваћа и девојачка соба. Спаваћа соба од птичјег јавора из двадесетих година XX века указује на приватни живот породице. Кревети су застрти постељином, ћилимима, украсним јастуцима, а на свакодневни живот указују и одабрани одевни предмети (комбинезони, чарапе, кућне хаљине и папуче). У свакој кући у којој је била девојка/удавача, са великом пажњом је уређивана девојачка соба (са металним осликаним креветом, орманом, комодем за рубље, комодем са огледалом, вашкасном са прибором за умивање итд.). Ентеријер је допуњен одабраним предметима од текстила, везеним јастучницама, постељином и пешкирима.

Поставка представља приказ могућег уређења репрезентативног објекта Хаџића куће и у њој су смештени комади покућства који су припадали старим чачанским породицама Крен, Гавровић, Пантелић, Николић, Протић, Секованић, Ћирковић и многих других.

Поред бројних проблема око обнове куће и кратких рокова за извођење радова поставка је успешно отворена 22. 12. 2023. године мултимедијалним програмом „Записи у камену“.

Изложба *Исцрпљеност*: Снежана Ашанин и Ивана Ђирјаковић биле су ангажоване око постављања ове изложбе као „кустоси – домаћини“, док је аутор била Чарна Миљковић из Новог Сада. Уз предмете из Музеја Војводине изложени су и експонати из Етнолошке збирке нашег Музеја.

Теренска активност

У протеклој години вршена су појединачна теренска истраживања према потребама тема о којима је писано, али и за припрему изложби планираних за наредни период.

Настављена је сарадња са бројним чачанским породицама, од којих су добијени значајни подаци на теме у вези са пројектима, као и за редовну активност на прикупљању нових предмета за етнолошке збирке.

Организована су теренска истраживања о улози воде у традиционалној српској култури на простору Моравичког округа. У склопу овог истраживања Снежана Ашанин је истраживала воденичарски занат у Атеници и Пријевору. Организована је и израда видео-записа на ову тему.

Снежана Ашанин се бавила истраживањем духовне културе на тему „Младенци“. Истраживање је спроведено на простору града Чачка. Истраживање је обављено и на теме у вези са Лазаревом суботом и Цветима.

Нематеријално културно наслеђе

И ове године Снежана Ашанин је радила на евидентирању нових елемената нематеријалног културног наслеђа.

Шљивовица – друшћивене љраксе и знања у вези са љиљремом и уљољребом љтрадиционалној љића од шљиве елемент је који је крајем прошле године уписан на репрезентативну Унескову листу. У стручном тиму на овим активностима радила је Снежана Ашанин. Тим поводом реализован је етнолошки филм и прикупљена је теренска грађа, а одрађени су и формулари неопходни за упис овог елемента. Остварена је одлична сарадња са научним институцијама као што је Институт за

воћарство у Чачку, Пољопривредни факултет у Земуну, бројна удружења произвођача шљиве и ракије, као и произвођачи овог алкохолног пића. Током године организовани су бројни догађаји посвећени овом елементу. Снежана Ашанин је више пута учествовала на разним трибинама и предавањима не само у Чачку, већ и у другим градовима (Крагујевац, Лазаревац, Београд...).

Сарачки занат је у овој години уписан на Националну листу НКН. Предлагачи су Народни музеј Чачак и Градски музеј Сомбор. Истраживање је спроведено у Чачку, Прибоју, Пожаревцу, Руми, Сомбору и Зајечару. Номинацијски досије је радила Снежана Ашанин. Остварена је одлична сарадња са бројним занатлијама који су живи чувари и преносиоци знања и вештина. Примећени су помаци на пољу одрживости сарачког заната у последњих неколико година што је повезано са развојем коњарства и спорта. Организовани су бројни сусрети са новинарима и промоције новог елемента.

Снежана Ашанин је радила и на евидентирању елемента „Свети Трифун – виноградарска слава“. Настављено је прикупљање теренске грађе. Посебна пажња посвећена је развијеним виноградарским крајевима као што су Александровац, Топола, Вршац, Зајечар, Неготин и Пирот. Реч је о елементу који у савременим условима има одличну одрживост.

Радило се и на истраживању које је у вези са соколарством у Србији. Тим поводом Снежана Ашанин је наставила започети рад на терену у сарадњи са Удружењем соколара и Ловачким друштвом Србије.

Елемент „Маћанске плоче“ уписан је на Националну листу НКН. На његовој реализацији радила је Снежана Ашанин. Наши етнолози су истражили терен Ивањице и околине. Остварена је сарадња са власницима мајдана, мајсторима и бројним удружењима. Од посебног је значаја сарадња са Центром за дечју и церебралну парализу из Ивањице са којима је реализована изложба и низ радионица у вези одрживости овог елемента.

Снежана Ашанин је и ове године радила на прикупљању теренске грађе у вези са ћумурџијским занатом на простору западне и источне Србије, а посебно у драгачевском крају. Евидентирани су занатлије које се баве овим старим занатом, а прикупљена је и теренска грађа. Констатовано је да је он веома одржив што по Унесковој конвенцији представља важан параметар неопходан за евидентирање овог елемента.

Настављена су истраживања о заветинама на простору чачанског краја. Циљ је да се употпуне подаци неопходни за упис овог елемента на Националну листу. Тим поводом је настављена сарадња са Основном школом „Ратко Митровић“ чији су ђаци и ове године учествовали у упознавању и истраживању овог елемента.

Снежана Ашанин је у оквиру израде номинацијског досијеа и ове године присуствовала манифестацији „Косидба на Рајцу“. Извршена су додатна теренска истраживања и договорене даље смернице са Туристичком организацијом у Љигу.

Стручни радови

Настављена је дугогодишња сарадња са новосадским листом „Пољопривредник“. Снежана Ашанин и Ивана Ђирјаковић написале су стручни рад на тему „Старе чачанске кафане“.

Снежана Ашанин је у сарадњи са Народним музејом у Ваљеву радила на пројекту „Воденичарски занат у Србији“. На основу истраживачких активности урађен је стручни рад „Мистерија воденица у чачанском крају“.

У сарадњи са Културним центром у Новом Пазару Снежана Ашанин је учествовала на трибини „Сјеничко-пештерско ћилимарство“. На основу ранијих теренских активности у истоименом Зборнику радова објавила је стручни рад „Сјеничко-пештерско ћилимарство на Националној листи нематеријалног културног наслеђа Републике Србије“.

Манифестације

Богојављење. Као и претходне године, одржана је манифестација „Пливање за залеђени крст“, деветнаеста по реду.

И ове, као и претходних година, традиционална Драгачевска свадба изведена је у организацији и режији Снежане Ашанин. Представа свадбе уз све обичаје и обредне радње садржана је из две сценске целине. Како домаћа, тако и страна публика имала је прилику да се упозна са обредним радњама у вези са свадбеним церемонијалом.

У оквиру Сабора трубача Снежана Ашанин је ангажована као председник стручног жирија у такмичењу здравичара и такмичењу за избор најоригиналније народне ношње.

Пројекти

У оквиру пројекта „Креативност трећег доба“ изведене су радионице намењене пензионерима са територије Града Чачка. Том приликом могли су да науче две технике израде предмета и тиме обогате своја знања и умећа која касније могу употребити као додатно занимање или хоби и тако на креативан начин испунити своје слободно време. У периоду од два месеца двадесет учесника је имало прилику да се упозна са нашом народном традицијом и сталном поставком Народног музеја Чачак.

Рад се одвијао у два сегмента. У првом делу учесници су били упознати са ручном израдом сапуна од глицерина, док су у другом делу упознати са старом техником израде предмета од вуне – пуствовањем (ваљањем вуне у филц).

У току трајања радионица, 17. септембра организован је излет за учеснике у Музеј на отвореном „Старо село“ у Сирогојну, уз обилазак Музеја плетиља и Стопића пећине, где су се наши старији суграђани упознали са традиционалном културом и старим занатима. По завршетку рада у Галерији Народног музеја у Чачку је организована изложба радова насталих на радионицама. У директном раду са учесницима радионица биле су Ивана Ђирјаковић, музејски саветник и

етнолог из Народног музеја у Чачку, и едукатор Снежана Јефтић.

У оквиру пројекта „Запис о дрвету живота Срба“, финансираном средствима Министарства културе РС, извршена су обимна етнолошка истраживања о дрвету-запису у многим обичајима и веровањима нашег народа. Многи други народи и културе имају своје културне моделе посвећене поштовању дрвећа, али нигде не постоји такво богатство обичаја, веровања, обредне праксе који је посвећен храсту као у српском народу. Храст се поштује као свето дрво и „запис“ у који се урезује крст и изводе религијски обреди (литије) на заветним празницима насеља. У временима прогона и уништавања цркви и манастира, у местима где није било верских објеката, храст-запис је служио уместо олтара и ту су се одигравали обреди крштења, венчања и многи други. Истакнуто место у култури Срба има и бадњак/свето дрво који се сече и уноси у дом на Бадњи дан и тада му се обраћа као према живом бићу и божанству. У истраживања су били укључени стручњаци етнологи из Народног музеја Чачак и Културног центра Сопот. У току истраживачког рада на терену снимљени су видео-записи од којих је монтиран етнолошки филм „Запис о храсту дрвету живота Срба“. У другом сегменту рада на пројекту реализоване су дечје радионице „Фестивал храста“ на којима је данашњим генерацијама кроз радионичарски рад на иновативан начин представљено вредно нематеријално наслеђе које сведочи о традицији поштовања природе оличене у културном комплексу у вези са храстом.

Пројекат под називом „Покренимо нити – школа ткања, плетења и веза“ подржало је Министарство културе. Поред 24 редовна полазника кроз школу ткања прошао је велики број ђака који су имали прилику да се упознају са вештинама овог заната. Радионице су организоване и у сарадњи са ОШ „Ратко Митровић“ из Чачка. Поводом успешно реализоване радионице организована је и изложба успешних радова.

У потпуности је реализован пројекат „Маћанске плоче – допринос одрживости елемента НКН“. Реализована су додатна теренска истраживања и презентација елемента, као и предавања у ивањичким школама на тему јачања свести о значају очувања и даљег преношења овог културног елемента. Са Центром за церебралну и дечју парализу реализоване су радионице о примени маћанског камена у савременим условима. Том приликом демонстрирани су примена и уградња маћанских плоча.

Реализован је и пројекат „Здравице за будућност“ чији је циљ представљање здравица код младих на простору Моравичког округа. У основним школама, а у сарадњи са професорима српског језика, представљали су се здравичари који своје здравице говоре на јавним манифестацијама. Пројекат је финансирало Министарство културе.

На Драгачевском сабору трубача и ове године је реализована представа импровизације драгачевске свадбе из времена друге половине XIX века.

Научни и стручни скупови

Етнологи су учествовали на стручном скупу Етнолошке секције МДС-а у Шапцу посвећеном традицији вашара у Србији са темама „Традиционални занати на вашарима“ (Ивана Ћирјаковић) и „Храна на вашарима“ (Снежана Ашанин).

Етнологи су учествовали у раду Међународног научног скупа „Етнолошка прошлост, садашњост и будућност“ у организацији Музеја Банатског села у Темишвару од 13. до 15. 10. 2023. године са темама у вези са етнологијом, антропологијом, музеологијом и конзервацијом, са великим бројем учесника из Румуније и Србије. Ивана Ћирјаковић је на овој конференцији учествовала са излагањем и презентацијом на тему „Збирка млекарства у Народном музеју Чачак – проблеми и перспективе нових видова представљања и излагања“, а Снежана Ашанин са излагањем и презентацијом етнолошког филма „Традиционална српска свадба у Бујановцу“.

Снежана Ашанин је учествовала на стручном скупу који је организован у Кладову, а у оквиру пројекта „КАЗАНКУЛТ“. Тема овог скупа је „Културно наслеђе у функцији културног туризма – креативне микрополитике“. Тема њеног излагања била је „Сабор трубача у Гучи – потенцијал за коришћење нематеријалног културног наслеђа у Србији“.

Стручно усавршавање

У оквиру пројекта „Родна равноправност рађа културну разноликост“, уз финансијску подршку Унеско Међународног фонда за културну разноликост, у програму мобилности радница у култури, Ивана Ћирјаковић је добила стипендију за студијско путовање у Мериано и посету Музеју жене (Frauenmuseum/ Museo delle donne) где је имала прилику да се упозна са сталном поставком и збиркама Музеја. Ово студијско путовање је остварено од 18. до 23. септембра 2022. и било је од великог значаја за будући рад и припрему нових изложби.

Промовисање бизниса преко друштвених мрежа. Снежана Ашанин је и ове године учествовала на семинару које организовао НАЛЕД и Етно мрежа, а који се односио на очување старих заната и доприносу очувања традиционалних вредности. Најважније је да се стари занати прилагоде савременим потребама тржишта како би били економски исплативи, а самим тим и одрживи.

Жене као носиоци руралне економије. Стручни скуп у организацији Етно-мреже и НАЛЕД-а у чијем је раду учествовала Снежана Ашанин. Реч је о мерама подршке за економско оснаживање жена на заштити традиционалних заната и вештина женске домаће радиности.

Етнолошки филмови

Ћумурџијски занай. Снежана Ашанин је аутор филма о ћумуранама. Снимање је реализовано у источној Србији и драгачевском крају. Монтиран је филм у трајању од

28 минута који је приказан на Међународном фестивалу етнолошког филма у Београду.

Српски свадбени обичаји у Врањској кош-лини. У филму су приказане обичајне праксе у српској култури које се односе на најважнији део животног циклуса човека. Посебан осврт посвећен је обичају играња „свекриног“ кола. Аутор филма је Снежана Ашанин. Филм је приказан на Међународном фестивалу етнолошког филма у Београду.

Сарадња са другим установама

- Библиотека „Димитрије Туцовић“ из Лазаревца
- Вукова задужбина Београд
- Удружење „Стари Чачани“
- Предшколска установа „Гимназион“
- Регионални центар за таленте и Научни клуб Чачак
- Уметничка школа у Чачку
- Основна школа „Ратко Митровић“
- Народни музеј Шумадије
- Југословенска кинотека
- Удружење Рома Чачак
- Удружење „Светосавске свечаности“
- Удружење соколара Србије
- Удружење „Черенски“
- Друштво за церебралну и дечју парализу, Ивањица
- Лист „Балкан-травел“
- Лекарска комора Србије – подружница Чачак
- Културни центар, Нови Пазар
- Катедра за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду
- Удружење пословних жена „Надежда Петровић“
- Туристичка организација Пријепоље

Рад у стручним друштвима

Снежана Ашанин је обављала послове секретара Извршног одбора Музејског друштва Србије, а Ивана Ћирјаковић је била у Надзорном одбору Друштва.

ЛАБОРАТОРИЈА ЗА КОНЗЕРВАЦИЈУ И РЕСТАУРАЦИЈУ

Подаци о извршеним конзерваторско-рестаураторским радовима и интервенцијама:

археолошке збирке:

- локалитет Двориште музеја у Чачку (ископавања 2022. и 2023. године):
Завршен је конзерваторско-рестаураторски третман металних налаза са ископавања из 2022. године (сребро, бронза, олово, гвожђе), као и конзервација другог материјала (18 налаза керамике, 15 стакла, 14 костију, 5 камених пластика, 2 фрагмента фрески) са ископавања из 2023. године. У току је конзерваторско-рестаураторски третман металних налаза са ископавања из 2023. године (сребро, бронза, гвожђе).
- локалитет Пријевор – Чуљевина у Чачку (ископавања 2020. године):
Завршен је конзерваторско-рестаураторски третман металних налаза (олово, гвожђе).
- локалитет Градско шеталиште (ископавања 2023. године):
У току је конзерваторско-рестаураторски третман новца (бронза), као и керамичких и стаклених налаза.
- локалитети Рудник – Дворине – Маџарско гробље, Ђурине ћелије
- Манојловци:
Завршен је конзерваторско-рестаураторски третман металних налаза (сребро, бронза, олово, гвожђе) са пратећим материјалом који потичу са ископавања из 2021, као и третман дела новчића (сребро, бронза) из 2023. године.
- локалитет Рудник (Музеј рудничко-таковског краја, Горњи Милановац):
У току је конзерваторско-рестаураторски третман 35 налаза (сребро, бронза, гвожђе) са археолошких ископавања. Завршен је конзерваторски третман средњовековне гвоздене секире која потиче са ископавања из 2017. године.

- локалитет Градина на Јелици (ископавања 2014. године):
Извршен је конзерваторско-рестаураторски третман 1 бронзаног налаза (игла) за потребе изложбе.
- локалитет Римске терме:
Завршен је рестаураторски третман сребрног налаза који потиче са ископавања из 1970. године.
- локалитет Црква Светог Вознесења Господњег у Чачку:
Завршена је конзервација аре из сталне поставке и једног фрагмента камене пластике.
- локалитет Рајићева улица у Чачку:
Завршена је конзервације аре из сталне поставке.

случајни налази:

Завршен је реконзерваторски третман античке гвоздене фибуле са локалитета Градина, село Горња Црнућа, као и капитела из Пријевора и камене скулптуре лава из Доње Трепче.

етнолошке збирке:

Завршен је конзерваторско-рестаураторски третман два предмета (мастиљара и грамофон) за потребе сталне етнолошке поставке, као и конзерваторски третман делова славских колача.

установе:

Међуопштински историјски архив у Чачку:

Завршен је конзерваторско-рестаураторски третман медаље за потребе изложбе „Чачанска Слобода“.

Превентивна конзервација

Извршени су редовни мониторинг и обрада података амбијенталних услова у сталној поставци Музеја. Дејан Петровић је извршио обраду и анализу података прикупљених праћењем амбијенталних услова у два етнолошка депоа за период 2022/2023. године

и поднео извештај у писаној форми Етнолошком одељењу.

Конзерватори су током године предузимали одговарајуће мере и активности у домену превентивне конзервације (припрема одговарајућег паковања за чување и транспорт музејских предмета, контрола параметара за адекватно чување и излагање предмета итд.). У сарадњи са фирмом VISAN из Чачка предузете су одговарајуће мере у погледу дератизације у просторијама сталне поставке и зграде Старог начелства.

Учествовање на предавањима и радионицама, стручна сарадња

У току прошле године настављена је сарадња са проф. др Кристином Шарић са Рударско-геолошког факултета у Београду у погледу анализе и заштите археолошких предмета, односно припреме стручних и научних радова за публикување. У погледу избора узорака остварена је сарадња и са др Стефаном Поп Лазихем, археологом из Археолошког института из Београда.

Изложбе

Изложба „У дубинама провинције“ постављена је у периоду од 5. до 22. априла у Галерији Музеја у Чачку, након чега је гостовала у Кући краља Петра I у Београду од 25. априла до 5. маја. Изложба је гостовањем од 15. новембра до 18. децембра у Музеју рудничко-таковског краја у Горњем Милановцу, а у сарадњи са вишим археологом Аном Цицковић, завршила свој излагачки пут за текућу годину.

Координатор изложбе био је конзерватор Слободан Богојевић који је заједно са ликовним уметником Иваном Ђуровићем радио на концепту изложбе, припреми каталога, текстова и лирских форми. Аутори фотографија су Бојан Пајић и Иван Ђуровић који је и аутор акварела и насловне стране каталога изложбе. Кустос античке збирке је археолог Александра Гојгић која је заједно са Ђуровићем и Богојевићем радила на концепту фотографија и поставци изложбе. Дизајн потписује Милош Вук Алексић, а модели на

изложби били су Емилија Милевић, Милена Наранчић, Марија Пешић, Вук Васовић, Марко Вујошевић и Жарко Мијаиловић.

Конзерватори су учествовали у техничкој реализацији тематских изложби у организацији Народног музеја у Чачку, као и изложби других музеја, установа и удружења. Конзерватори су учествовали у припреми и организацији изложбе фотографија *RARA AVIS* аутора Јосипа Шарића.

Стручна пракса из области конзервације и рестаурације, образовни рад

У периоду од новембра 2023. године Гала Глишић, ученица IV године Уметничке школе из Чачка, похађала је стручну праксу из области конзервације и рестаурације археолошких металних налаза. Практика се изводи у сарадњи са професорком Снежаном Добросављевић.

Сајт Музеја

Слободан Богојевић је током године технички координирао одржавање и ажурирање сајта уз консултације са осталим колегама из Музеја. Дизајн сајта је поверен Богданки Половини, фотографу и дизајнеру из Београда.

БИБЛИОТЕКА МУЗЕЈА

Библиотека Народног музеја у Чачку је током 2023. године реализовала план рада у својој основној намени прикупљања, чувања и обраде публикација. Током 2023. године фонд библиотеке увећан је за 661 књигу (183 серијске публикације и 478 монографских публикација). Набавка књига и часописа спроведена је путем међубиблиотечке размене установа, куповином публикација и сопственим издавањем, док је део фонда пристигао као поклон Народне библиотеке Србије и неколицине појединаца, аутора и музејских сарадника.

Међубиблиотечка размена публикација спровођена је континуирано током године. Публикације су стизале како из установа

у оквиру Републике Србије, тако и из иностранства (претежно Европе). У оквиру размене, а у складу са потребама и потражњом библиотека других установа, послата су досадашња издања Народног музеја Чачак. На овај начин библиотечки фонд обогаћен је за 241 монографску, односно 88 серијских публикација. Успостављена је сарадња са Градским музејом из Бечеја и том приликом је на листу постојећих серијских публикација којима Народни музеј Чачак располаже разменом додат један нови наслов, те их је сада укупно 603.

Праћењем издавачке делатности, а у сарадњи и договору са колегама кустосима, купљене су публикације у складу са њиховим потребама и захтевима у оквиру музејских области којима се баве. Приликом посете 66. Међународном београдском сајму књига, 26. 10. 2023. године, на ком су представљена издања Народног музеја у Чачку из текуће године, одабрани су и договорени наслови за куповину. Услед техничких разлога поручене књиге нису стигле у библиотеку Музеја у коначном броју, па ће неколицина тих публикација бити доступна за коришћење од 2024. године. Набавком референтне литературе која подразумева проверена културна и научна издања књижни фонд библиотеке Музеја на овај начин обогаћен је за 83 књиге и 37 бројева часописа.

Поред музејских сарадника, аутора и неколицине појединаца који су Музеју поклонили одређени број књига, настављена је традиција принављања библиотечног фонда путем поклона који Народна библиотека Србије обезбеђује. Током 2023. године библиотеци Музеја поклоњено је 135 монографских публикација и 57 часописа, које Музеј није имао. С обзиром на то да се међу пристиглим књигама нашло и публикација које библиотека Музеја већ поседује у свом фонду, односно дупликата, такве књиге су прослеђене Музеју рудничко-таковског краја из Горњег Милановца, што је била пракса и ранијих година.

Поред запослене Јоване Божовић на месту библиотекара, од 6. октобра до 29. децембра 2023. године у библиотеци Народног музеја привремено је радила Анђелија Чвркић, због повећаног обима посла и кратког рока за обраду и инвентарисање књига, услед наглог прилива публикација пред крај године. Сва пристигла библиотечко-информациона грађа је обрађена и инвентарисана (монографске публикације електронским путем у библиотечком програму НИБИС, док су серијске публикације евидентирани у картотеци и инвентарској књизи библиотеке Музеја).

Библиотека је у протеклој години обогаћена са следећих седам нових наслова путем издавачке делатности самог Музеја:

- *Зборник радова Народној музеја LIII*
- *Како је Чачак њосџао ѓраг кошарке*
- *Чачак у бојама машџе: 39. гечји мајски салон* [каталог изложбе]
- *У дубинама ѓровинције: изложба која мења ѓерсијекџиву аџиичкој и савременој* [каталог изложбе]
- *Чачанске лејоџице* [каталог изложбе]
- *Исиод ѓрада ѓраг* [каталог изложбе]
- *На Јелици беше ѓраг* [каталог изложбе].

Јована Божовић, запослена на радном месту библиотекара, радила је лектуру и коректуру четири публикације у издању Народног музеја Чачак: *Чачак у бојама машџе, Чачанске лејоџице, У дубинама ѓровинције и На Јелици беше ѓраг*. У оквиру јесењег БДС форума присуствовала је стручном окупљању одржаном 8. новембра у амфитеатру Народне библиотеке Србије, а тема скупа била је „Дигитална трансформација у библиотекама”.

Библиотека Народног музеја имала је активан однос према корисницима, како са другим установама и организацијама, тако и према запосленима у Музеју. Мањи број истраживача и студената ван Музеја користили су услуге библиотеке, позајмица публикација интензивно је функционисала у оквиру установе, а за потребе кустоса је поред коришћења фонда наше библиотеке омогућено и позајмљивање публикација

из других установа (најчешће из Народне библиотеке Србије и Универзитетске библиотеке у Београду).

ФОТО-ЛАБОРАТОРИЈА

Фотографско одељење бави се снимањем покретних и непокретних културних добара, изложби и бројних манифестација које реализује Народни музеј у Чачку. Такође учествује и у техничкој реализацији изложби у организацији наше установе, као и током теренских радова. Протекла година је услед чињенице да је Народни музеј један од носилаца програма „Престоница културе Србије 2023.“ била изузетно динамична и за фото-лабораторију.

Током 2023. године обављена су следећа снимања:

- 1. за Одељење археологије 1500 дигиталних снимака;
- 2. за Одељење палеонтологије 80 дигиталних снимака;
- 3. за Одељење етнологије одељење 1350 дигиталних снимака;
- 4. за Одељење историје 750 дигиталних снимака;
- 5. за Одељење конзервације 520 дигиталних снимака;
- 6. за потребе изложби и манифестација 1200 дигиталних снимака.

СТАЛНА ПОСТАВКА НАРОДНОГ МУЗЕЈА У ЧАЧКУ

Сталну поставку Народног музеја у Чачку у 2023. години посетило је укупно 5.150 посетилаца (2.750 деце и 2.400 одраслих).

И ове године највише деце било је у октобру, када су ђаци четвртог разреда свих основних школа у општини, поред других културних установа у граду, посетили и Музеј.

Настављена је сарадња са Пројектним тимом „Дигитализација туристичке понуде Србије“, као и са редакцијама Српског биографског речника Матице српске и Међуопштинског историјског архива у Чачку.

ИЗЛОЖБЕ НАРОДНОГ МУЗЕЈА У ЧАЧКУ

- У Галерији Народног музеја отворене су три изложбе из сопственог програма, три гостујуће и шест изложби које су организовали појединци, организације и удружења из Чачка. Пратећи програм чинила су предавања, промоције књига и разговори. Галерију Народног музеја у Чачку током 2023. године посетила су 5.943 посетиоца.

Изложбе Музеја у Чачку

- „У дубинама провинције“ аутора Слободана Богојевића, Ивана Ђуровића, Александре Гојгић и Бојана Пајића. За потребе изложбе коришћени су одабрани предмети из Античке збирке Археолошког одељења. Изложбу је 5. априла отворила Делфина Рајић.
- 39. *гечји мајски салон* са темом „У бојама маште“ аутора Делфине Рајић. Овогодишња изложба која је отворена 24. маја окупила је радове ђака тринаест школа са подручја града Чачка и општине Лучани. Приспело је 416 радова од којих је селекциона комисија одабрала 362 за излагање.
- „На Јелици беше град“ аутора Александре Гојгић и Вујадина Вујадиновића. Изложбу је 27. децембра отворила Делфина Рајић. Изложба се бавила промоцијом идеје будућег археолошког парка на локалитету Градина на Јелици путем нових видова технологије, а 3Д технологијом приказан је локалитет са свим до сада истраженим црквама и објектима, као и одабрани предмети. У сарадњи са ауторима, Мишо Стевановић је израдио макету налазишта са откривеним објектима, као и мању макету Базилике Е. Изложба је била пропраћена прилозима у електронским медијима, као и чланком у „Чачанском гласу“.

Гостујуће изложбе

- „Испит зрелости“ Музеја Војводине. Ауторке изложбе су Чарна Милинковић

и Љубица Отић. Изложбу је 26. априла отворила Делфина Рајић.

- „Јован Дучић 'Свом милом Требињу – трагом једне визије'“ из Легата Музеја Херцеговине. Изложбу је 10. јула отворила Делфина Рајић.
- „Тамо где сеоба завршава – од римске Паноније до данашње Војводине“ Музеја Војводине. Ауторка изложбе је мр Тијана Станковић Пештерац. Део изложбе чини и монодрама „Крв и благо“, као и филмски есеј „Трагови сеоба“. Изложба представља сарадњу две престонице културе – Европске престонице културе за 2022. годину Нови Сад и Националне престонице културе Чачак 2023. године. Изложбу су организовали кустоси Александра Гојгић и Вујадин Вујадиновић. Изложбу је 16. августа отворила Делфина Рајић.

Изложбе у организацији установа, појединаца, организација и удружења

- „Српска авијација од оснивања до данашњих дана“ – изложба макета авиона у организацији Макетарског клуба Чачак. Изложбу је 20. јануара отворила Делфина Рајић.
- „Вечито“ – изложба посвећена стогодишњици рођења великана српске и југословенске архитектуре Богдану Богдановићу, ауторке Маре Јанакове Грујић. Изложбу је 22. фебруара отворила Делфина Рајић.
- „Формат“ – изложба фотографије фотогрупе „Формат“. Изложбу је 25. јуна отворила Делфина Рајић.
- „RARA AVIS“ – изложба фотографија др Јосипа Шарића. Изложбу је 19. септембра отворила Делфина Рајић.
- „Чачанске лепотице“ – сликарски радови на јагњећем пергаменту, ауторке Лепосаве Милошевић Сибиновић. Изложбу је 5. октобра отворила Делфина Рајић.
- 23. Годишња изложба Удружења љубитеља уметности „Естет“. Изложбу је 26. октобра отворила Делфина Рајић.

Гостовање изложби Музеја из Чачка

- У Кући краља Петра I у Београду 25. априла Делфина Рајић је отворила изложбу „У дубинама провинције“.
- У музејској збирци Народног универзитета Трстеник 7. јуна отворена је изложба „Манастири Овчарско-кабларске клисуре“, а том приликом говорила је Делфина Рајић.
- У Галерији Музеја Старе Херцеговине у Фочи 28. јула Делфина Рајић је отворила изложбу „Прича о накиту“ ауторке Биљане Чкоњевић, палеонтолога.
- У Музеју рудничко-таковског краја 15. новембра Делфина Рајић је отворила изложбу „У дубинама провинције“.

КУЛТУРНО-ЕДУКАТИВНА ДЕЛАТНОСТ

Промоције, представљања публикација, изложбе

- У Горачићима је 20. фебруара поводом обележавања 130 година од Горачићке буне говорила Делфина Рајић.
- У установи „Зрчак“ 28. фебруара Делфина Рајић је говорила на тему „Ћилими“.
- У оквиру пројекта *Национална њресћо-ница културе Чачак 2023*, 22. марта у Галерији Музеја одржано је предавање на тему „О Кнезу Страцимиру“ професора др Дејана Јечменице.
- У Музеју су 31. марта затворени изложба „Вечито“ и Дечја недеља. Одржан је Стручно-научни скуп посвећен Спомен-парку борбе и победе у Чачку.
- У оквиру пројекта „Национална престоница културе 2023“, 12. априла у Галерији Музеја одржано је предавање на тему „Господар Јован Обреновић (1786–1815): личност и дело“ Александра Марушића.
- У Галерији Музеја 4. маја представљена је књига Зорана Антоновића „Највеће победе Борца“. Учествовали су др Зоран

- Антоновић, др Милош Тимотијевић и Делфина Рајић.
- У дворишту Народног музеја, у продукцији Градског позоришта Чачак, 6. јуна одиграна је монодрама „Ветар и заставе“ поводом 208 година од Боја на Љубићу.
  - У оквиру пројекта „Национална престоница културе 2023“, 8. јуна у Галерији Музеја одржано је предавање на тему „Краљица Драга – од личног култа до најпознатије антихероине српске историје“ др Ане Столић.
  - У оквиру пројекта „Национална престоница културе 2023“, 15. јуна у Галерији Музеја одржано је предавање на тему „Танаско Рајић“ др Радомира Поповића.
  - У Галерији Музеја 21. јуна одржано је предавање Подружнице СЛД и Народног музеја „Извори настанка српске средњовековне медицине – Хиландарски медицински кодекси и његов значај за развој средњовековне медицине“ др Зорана Ваџића.
  - „Фестивал поезије“ одржан је 22. јуна.
  - Делфина Рајић је 7. јула учествовала на XIV конгресу историчара медицине „800 година српске медицине“ са темом „Кађеница – последње уточиште раје од турског зулума“.
  - У оквиру пројекта „Национална престоница културе 2023“, 13. јула у Галерији Музеја одржано је предавање на тему „Војвода Степа Степановић – између легенде и стварности“ др Слободана Ђукића.
  - У Културном центру Чачак Делфина Рајић је 17. јула отворила изложбу „Уметност и папир“.
  - Делфина Рајић је 29. јула говорила на скупу код спомен-комплекса на Атеничком врелу.
  - У дворишту Народног музеја, у продукцији Градског позоришта Чачак, 15. августа одиграна је представа „Шах – мат“ о животу војводе Степе Степановића.
  - У оквиру пројекта „Национална престоница културе 2023“, 17. августа у Галерији Музеја одржано је предавање на тему „Баштина Михаила Констатиновића“ професора др Јовице Тркуље.
  - У Галерији Музеја 18. августа, као и 7. и 15. септембра, изведена је монодрама „Крв и блато“ као саставни део изложбе „Тамо где сеоба завршава – од римске Паноније до данашње Војводине“.
  - У оквиру пројекта „Национална престоница културе 2023“, 28. септембра у Галерији Музеја одржано је предавање на тему „Рако Левајац – заборављени војвода“ професора Горана Левајца.
  - У оквиру пројекта „Национална престоница културе 2023“, 23. октобра у Галерији Музеја одржано је предавање на тему „Браћа Глишић у војној историји Србије“ професора др Далибора Денде.
  - У оквиру пројекта „Национална престоница културе 2023“, 2. новембра у Галерији Музеја одржано је предавање на тему „Др Драгиша Мишовић“ Немање Трифуновића.
  - 9. Међународно бијенале визуелних уметности „Библиотека – отворена књига“ отворено је 18. новембра. Тема бијенала је „Фабрике уметницима – уметност радницима“, а дела су била изложена у изложбеном простору Културног центра Чачак и Галерији Народног музеја Чачак.
  - У оквиру пројекта „Национална престоница културе 2023“, 29. новембра у Галерији Музеја одржано је предавање на тему „Владислав Петковић Дис у своме времену“ професора др Злате Бојовић.

НАГРАДЕ, ПРИЗНАЊА, ЗАХВАЛНИЦЕ

Креативна јазбина ЛИСТ 3 (Летње игре сликарске технике) доделила је 4. августа захвалницу Народног музеју Чачак за подршку пројекту Прве дечје међународне ликовне колоније.

Научно-технолошки парк Чачак доделио захвалницу Народном музеју Чачак за партнерство и подршку у организацији програма KAMPINO, одржаног у периоду од 12. до 14. септембра 2023.

Музеј Војводине доделио је 26. октобра захвалницу Народном музеју Чачак у знак признања за успешну сарадњу.

КАДРОВИ

Тања Симић ради на одређено време од 1. јануара на месту хигијеничара.

Љиљана Филиповић радила је на одређено време од 1. јануара до 30. септембра, а на неодређено ради од 27. октобра на месту секретара Музеја.

Јована Божовић, дипломирани филолог (србиста), ради на одређено од 1. јануара на месту библиотекара.

Мина Јелесијевић, дипломирани етнолог-антрополог, радила је на одређено од 1. јануара до 31. маја и од 3. јула до 30. септембра, а на неодређено ради од 1. октобра на месту кустоса-етнолога.

Стефан Новичић, дипломирани историчар, због повећаног обима посла радио је у Музеју на одређено од 1. јануара до 31. маја и од 3. јула до 31. децембра.

Биљана Виторовић, хигијеничар, отишла је у пензију 31. августа.

Злата Поповић ради на одређено време од 5. септембра на месту хигијеничара.

БИБЛИОГРАФИЈА РАДНИКА МУЗЕЈА

1. М. Ljuština, К. Dmitrović, 2023. Rocky Road to Sokolica: Middle Bronze Age Pottery in Central Serbia from Vatin to Bujanj-Hum IV-Ljuljaci Culture, in: BECAP 22. *Pots as media: Decoration, technology, and message transmission* (Eds. J. Vuković, V. Bikić), Belgrade, у штампи.

2. К. Dmitrović, 2023. The Novelities that Bring Huge Changes: Quandam and Present Atenica, in; *The Mechanism of Power*. Proceedings of PeVA

Conference, Ohrid 2022 (Eds. М. Gavranović, D. Heilmann, M. Verčik), у штампи.

3. К. Dmitrović, В. Molloy, 2023. New C14 dates from the tumuli necropolis of Dubac in Jančići near Čačak and its role in creating the Late Bronze Age chronological sequence for western Serbia, *the Volume honouring Academician Nikola Tasić*, у штампи.

4. К. Dmitrović, 2023. New perspectives on Presentations of Tumuli from Atenica: Reconstructions on 3D models, in: *International Scientific Conference 75 Year Jubilee of the Institute of Art History and Archaeology Dojran 12-14th October*, (Eds. А. Jakimovski, Е. Dimitrova). Book of Proceedings. Skopje, 599-610.

5. К. Дмитровић, Н. Јончић, М. Раковац Јончић - *Двоколица из хумке 1 у Аџеници* - <https://www.youtube.com/watch?v=EraTmzqZa4k>

6. К. Dmitrović. The possible appearance of the First Iron Age warrior equipment. A case study of Atenica near Čačak, Serbia. In: *Warriors and their Weapons in the Bronze and Iron Ages*. Proceedings of the 21st International Colloquium of Funerary Archaeology, Tg. Jiu 24-27 May 2023, (Ed. V. Sîrbu), Tg. Jiu 2023, у штампи.

7. М. Mladenović, Т. Mladenović, К. Dmitrović. The Late Antique dietary habits in Western Serbia: a case study of the Čačak – Dvorište Gimnazije site, In: *PZAF, 10th Postgraduate Zooarchaeology Forum*, Zagreb, Croatia 2023, Book of Abstracts, 16.

8. Бојана Илијић, Вујадин Вујадиновић. „Однос римског права према секундарној употреби надгробних споменика у антици”, *Зборник радова са I научној скупуа Тимакум Минус*, Београд – Књажевац, 2023, 55-70.

9. Miloš Timotijević. „Interwar Attitudes of Bishop Nikolaj Velimirović toward the Communists”, *Bishop Nikolaj Velimirović: old controversies in historical and theological context*, ed. Vladimir Cvetković, Dragan Bakić (Belgrade : Institute for Balkan Studies SASA; Los Angeles : St. Sebastian Press, 2022), 131-168.

10. Милош Тимотијевић. „'Црвена' или 'света' Русија: компарација путописа Мирослава Крлеже и Драгише Васића о првој земљи социјализма”, у: *Драгиша Васић: век црвених*

маїли : зборник рагова, ур. Недељка Бјелановић, Драган Хамовић (Београд : Институт за књижевност и уметност ; Горњи Милановац : Музеј рудничко-таковског краја, 2023), 103-122.

11. Милош Тимотијевић. „Владари и вароши : штампа о посетама Обреновића и Карађорђевића Краљеви, Чачку и Горњем Милановцу (XIX и почетак XX века)”, у: *Публицистика у развоју друштва и државе. Од новинскої извештаја до објективне историје : Карановац - Краљево у српским новинама : 1835–1918*, ур. Дарко Гучанин, Љубодраг П. Ристић (Краљево : Народни музеј ; Београд : Институт за политичке студије : Правни факултет Универзитета, 2023), 179-205.

12. Милош Тимотијевић. „Заборављени национални хероји : пример браће Глишић из Чачка”, у: *Публицистика у развоју друштва и државе III : јавна реч и осуда, научни скуп, Свеска сажетика*, ур. Љубодраг П. Ристић (Краљево : Народни музеј ; Београд : Институт за политичке студије : Правни факултет Универзитета, 2023), стр. 27.

13. Милош Тимотијевић. „Кошарка и конструкција локалног идентитета Чачка”, *Зборник рагова Народної музеја LIII* (2023), 141-151.

14. Милош Тимотијевић. „Концепт сталне поставке 'Музеја кошарке' у Чачку”, *Зборник рагова Народної музеја LIII* (2023), 175-188.

15. Делфина Рајић. „Извештај о раду Народног музеја за 2023. годину”, *Зборник рагова Народної музеја LIII* (2023), 253-274.

16. Снежана Шапоњић-Ашанин. „Мистерија воденица у чачанском крају”, *Воденичарски занай у Србији* (Ваљево: Народни музеј, 2023), 51-67.

ПУБЛИКАЦИЈЕ МУЗЕЈА У ЧАЧКУ

Зборник рагова

1. *Зборник рагова Народної музеја LIII* (Чачак, 2023), стр. 276.

Кайалози

1. *У бојама маште*: 39. дечји мајски салон, Делфина Рајић, Чачак, 2023, стр. 38.

2. *На Јелици беше праг*, Вујадин Вујадиновић, Александра Гојгић, 2023, стр. 6.

3. *У дубинама провинције: изложба која мења њерсјективу античкої и савременої*, Слободан Богојевић, Иван Ђуровић, 2023, стр. 16.

4. *Чачанске лејошце*, Лепосава Милошевић Сибиновић, 2023, стр. 4.

Брошуре

1. Катарина Дмитровић. *Исход прага праг. О резултатима археолошких ископавања*, Народни музеј Чачак, 2023. (информативна брошура)

Књије

1. Милош Тимотијевић. *Како је Чачак њосио праг кошарке : (1945–1969) : сјорш и идентитет* (Чачак : Народни музеј, 2023), стр. 335.

2. Катарина Дмитровић. *Исход прага праг. Крајке њриче о Чачку у римско доба кроз забаву и ијру* (Чачак: Народни музеј, 2023), стр. 16.